

• یادداشت •

• محمد نیک پیمّا •

آموزش شهروندی،رهبیافتی برای تحقق حقوق شهروندی

مفهوم «شهروندی» ازجمله مفاهیمی است که معانی دیگری مانند شهرنشینی، حقوق شهروندی، جامعه مدنی، اخلاق مدنی، مشارکت و... به نحوی در قالب آن تعریف شده و موجودیت پیدا می کنند. موضوعی که در این نوشتار کوتاه لازم است به آن بپردازم مقوله «آموزش شهروندی» (Citizenship Education) است که پس از بیان تعریفی اجمالی از مفهوم «شهروندی» بیان می‌شود.

شهروندی را به طور عام می‌توان چارچوب ارتقایافته شهرنشینی دانست که در آن، ساکنان شهر به حقوق یکدیگر احترام می‌گذارند و به مسئولیت‌های خویش در قبال شهر و اجتماع عمل می‌کنند. «کیث فالکس» (Keith Faulks) در کتاب شهروندی، تعریفی از این مفهوم ارائه داده و شهروندی را هویتی متضمن برابری و مبتنی بر استقلال و حقوق فردی معرفی می‌کند و آن را در مقابل هویت‌های مبتنی بر سلطه (نظیر بردگی و رعیتی) و همچنین هویت‌های جمعی از پیش تعیین شده (مثل نژاد، قومیت، جنسیت و...) قرار می‌دهد. او سرآغاز شهروندی مدرن را انقلاب فرانسه می‌داند.

درمجموع، آموزش شهروندی نوعی از آموزش است که شهروندان را قادر می‌سازد تا تصمیمات مربوط به زندگی شهری خود را به گونه‌ای بسازند که بتوانند در باره این تصمیمات، در مقابل خود و جامعه‌شان پاسخگو باشند. بدین ترتیب، آموزش شهروندی در پی آن است که آینده زیستگاه شهری را به دست جوانان بسپارد و آنان را برای ساختن آینده‌ای بهتر مهیا سازد. لذا آموزش شهروندی، در قالب برنامه‌های ملون، شهرنشینان و به‌خصوص جوانان را با مفاهیمی مانند حقوق، فهم قانون، سیاست و اصول دموکراسی و برابری در زندگی آشنا می‌سازد و به معلمانشان کمک می‌کند بتوانند به این جوانان نحوه مشارکت و تصمیم‌سازی در باب مسائل شهری را، که نگرانسان کرده است، بیاموزند و بر جهان اطراف خود تأثیر بگذارند.

بنابراین، می‌توان گفت آموزش شهروندی به دنبال ایجاد نوعی از دموکراسی است که در آن همه افراد جامعه به‌عنوان شهرنشینان، با آگاهی، دانش، مهارت کافی و اعتمادبه‌نفس در مسائل مربوط به شهر محل سکونت، به نحو موثر مشارکت کرده و برای حل آن‌ها تصمیم‌سازی می‌کنند.

از سوی دیگر، همان‌طور که شهروندی دارای ابعاد و زمینه‌های مختلف است، آموزش شهروندی نیز بایستی متناسب با این زمینه‌ها، برنامه‌ریزی و ساختارمند شود؛ برای مثال در بعد فرهنگی، یک شهروند آموزش دیده به ارزش‌های فرهنگی جامعه پایبند است و برای دیدگاه فرهنگی همه اعضای اکثریت و اقلیت جامعه از ارزش قائل است و یا در قلمروی سیاسی شهروندی، آموزش شهروندی مسائلی از قبیل حق رأی، مشارکت سیاسی، برپایی انتخابات آزاد، فرصت و حق برابر دستیابی به مناصب سیاسی را برای شهروندان معرفی، تحلیل و ارزیابی می‌کند. رفاه و تأمین اجتماعی، تأمین حداقل معیارهای سلامت و بهداشت، رفاه اقتصادی، برابری جنسی و قومی، حساسیت نسبت به مشکلات و آینده جامعه، تلاش در جهت ایجاد امنیت، ارتقای سطح سواد، امنیت شغلی و حق برخورداری از تسهیلات عمومی ازجمله مسائل مورد آموزش برای شهروندان در بُد اجتماعی آموزش شهروندی است. از این رو اعتلای فرهنگ شهروندی جز از طریق آموزش و آگاهی‌بخشی نسبت به حقوق و وظایف و سایر مفاهیم اصلی مربوط به زندگی شهری ممکن نخواهد بود. در بسیاری از کشورهای متمدنی جهان، آموزش شهروندی از سنین کودکی و از سال‌های قبل از مدرسه آغاز می‌شود و به موازات دوره تحصیل ادامه می‌یابد.

بدین‌ترتیب، آموزش شهروندی را می‌توان ابزاری در بستر آزادسازی قدرت درونی شهروندان دانست که از طریق ایجاد انگیزه، آن‌ها را به افرادی موثر در زندگی شهری مبدل می‌سازد؛ شهروندانی که نسبت به ابعاد گوناگون زندگی خود در شهر آگاهی دارند و حقوق و وظایف خود را به‌خوبی می‌شناسند. این شهروندان افرادی پاسخگو، مسئولیت‌پذیر، حق طلب، مشارکت‌جو، آگاه و دلسوز خواهند بود که بهبود کیفی آینده زندگی خود را در گرو ارتقای کیفیت زندگی همه افراد جامعه به نحو برابر می‌دانند و از این طریق در تحقق وجوه مختلف حقوق شهروندی نقش موثر ایفا می‌کنند.

کارشناس ارشد شهرسازی

حقوق شهروندی

در پی اعلام حقوق شهروندی از سوی دکتر حسن روحانی، ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران، مقوله حقوق شهروندی از سوی افراد و گروه‌های مختلف سیاسی و اجتماعی کشور مورد بحث قرار گرفت که بیشتر، رویکرد و سمت‌گیری سیاسی در این بحث‌ها نهفته بود. درحالی‌که این مقوله از ارکان اصلی، اساسی و مهم شهروندی در جهان امروز به‌شمار می‌رود و بخش قابل‌توجهی از سلامت جسم و جان شهروندان درگرو رعایت چارچوب و اصول این حقوق است. از این‌رو، جدا از موضع‌گیری‌های جناحی و سیاسی، می‌توانید با مرور مطالب صفحه امروز «شهرانه»، با مفاهیم «حقوق شهروندی» از منظر و نگاه پژوهشگران شهری آشنا شوید.

۱۲ | آئینه نو

- ماده ۵۲ انجام کارهای سخت و زیان‌آور و زیرزمینی را بیش از ۶ ساعت در روز و ۳۶ ساعت در هفته مجاز نمی‌داند.
- ماده ۷۵ انجام کارهای خطرناک، سخت و زیان‌آور و نیز حمل بار بیش از حد مجاز با دست و بدون استفاده از وسایل مکانیکی را برای کارگران زن ممنوع کرده است.
- بنا به ماده ۷۷ و براساس تشخیص پزشک سازمان تأمین اجتماعی، اگر نوع کار برای کارگران باردار خطرناک یا سخت اعلام شود، کارفرما تا پایان دوره بارداری او بدون کسر حق سعی، باید کار مناسب‌تر و سبک‌تری به او ارجاع کند.
- براساس ماده ۷۹، به کار گماردن افراد کمتر از ۱۵ سال تمام ممنوع است.
- بنا به ماده ۸۰، کارگرنی که بین ۱۵ تا ۱۸ سال سن دارند، کارگر نوجوان نامیده می‌شوند و در بدو استخدام باید توسط سازمان تأمین اجتماعی مورد آزمایش‌های پزشکی قرار بگیرند.
- ماده ۸۱ تأکید دارد که آزمایش‌های پزشکی کارگر نوجوان، باید حداقل سالی یکبار تکرار و مدارک آن در پرونده او ضبط شود. براساس تشخیص پزشک چنانکه کار او متناسب با فیزیک و توانش نباشد، کارفرما مکلف است براساس امکانات خود، شغل کارگر را تغییر دهد.
- بنا به ماده ۸۲، ساعات کار روزانه کارگر نوجوان، نیم‌ساعت کمتر از ساعات کار معمولی کارگران است.

فردی و اجتماعی می‌شود. فعالیت‌هایی که هرچند به‌ظاهر فردی هستند، اما برآیند آن‌ها پیشرفت و بهبود اوضاع اجتماعی و زندگی شهروندان را در پی دارد و موجب گسترش مشارکت‌های اقتصادی و اجتماعی، فعالیت‌های داوطلبانه، خدمات عمومی رفاهی و بهداشتی و دیگر امور اجتماعی شهروندان می‌شود. درواقع این نگاه، ضمن اشاره کلی به حقوق شهروندی مدون و قانونی، به رفتارهای اجتماعی و اخلاقی و نقش و مسئولیت مدیران دولتی و حکومتی در قبال تأمین نیازهای اجتماعی، سیاسی، خدماتی و رفاهی و به‌ویژه تضمین و تأمین بهداشت و سلامت جسمی و روحی شهروندان می‌پردازد.

درمجموع، نقطه عطف تحولات مفهومی «حقوق شهروندی» را می‌توان در تحولات اروپا پس از گذار از قرون‌وسطا و در دوره نوزایی (رنسانس) جست‌وجو کرد و به‌ویژه سده هجده میلادی که سده انقلاب‌های اروپایی و ازجمله انقلاب فرانسه است. دوره به رسمیت شناخته شدن مبانی «حقوق بشر» و همچنین «حقوق

نقاشی‌های

منشور ارائه‌شده از سوی دولت یازدهم، درواقع نخستین گام مستقل دولت در تأمین نیازهای «حقوق شهروندی» در ایران است که در ۲۲ فصل و ۱۱۵ ماده تدوین شده است و شامل تمامی عرصه‌های زندگی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... شهروندان می‌شود. این منشور، با تأکید بر مسئولیت دولت در حفاظت

از جان و مال و حقوق و امنیت، تأمین بهداشت و سلامت شهروندان را از ضرورت‌های اساسی اعلام کرده است.

شهروندی» در جهان محسوب می‌شود. پس از آن، کشورهایی دیگر نیز قوانینی برای حفظ حقوق شهروندان خود وضع و تصویب کردند تا ضمن تضمین حقوق آزادی‌های فردی و اجتماعی آنان، بتوانند سلامت جسمی و روحی افراد جوامع انسانی‌شان- چه شهری و چه روستایی - را با عنوان «شهروند» فراهم و تأمین کنند. در این زمینه بسیاری از کشورها ازجمله آلمان، سوئیس و سوئد مفاهیم و مفاد حقوق شهروندی را به اصول قانون اساسی خود افزودند و تأمین بهداشت و سلامت جسمی و روحی ساکنان جوامع شهری و روستایی خود را در کنار سایر نیازهای شهروندی آنان، از اولویت‌های اصلی توسعه و پیشرفت قرار دادند.

با اینکه به‌خاطر وجود منشور کوروش، پادشاه هخامنشی، ایران باستان پایه‌گذار حقوق بشر در جهان شناخته شده و بسیاری از مبانی اولیه حقوق بشر و شهروندی مانند منع برده‌داری و به اسارت گرفتن انسان‌ها، رعایت حقوق کارگران و شرایط مناسب کار، منع نسل‌کشی (در حمله به بابل)، تساوی افراد در برابر

شهروندی» در ایران است که در ۲۲ فصل و ۱۱۵ ماده تدوین شده است و شامل تمامی عرصه‌های زندگی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... شهروندان می‌شود. این منشور، با تأکید بر مسئولیت دولت در حفاظت

از جان و مال و حقوق و امنیت، تأمین بهداشت و سلامت شهروندان را از ضرورت‌های اساسی اعلام کرده است.

در فصول «حق رفاه و تأمین اجتماعی» و «حق محیط‌زیست سالم و توسعه پایدار» منشور حقوق شهروندی، مواردی از حقوق مربوط به خدمات رفاهی و بهداشتی شهروندان بیان و منعکس شده است

ویس‌شیره

شهرانه

نگاهی به ۱۷ ماده از قانون کار که بر سلامت جسم و روان نیروهای کار تأکید دارد

قانون کار و حقوق شهروندی کارگران

تشخیص شورای پزشکی، ادامه کار او در آن بخش نامناسب اعلام شود، کارفرما موظف است بدون کاهش حق سعی، کار مناسبی را برای او در قسمتی دیگر تعیین کند.

- با توجه به ماده ۹۳، به منظور نظارت بر حسن اجرای مقررات حفاظتی و بهداشتی در محیط کار و پیشگیری از حوادث و بیماری‌ها، در کارگاه‌هایی که وزارت کار و امور اجتماعی

(وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی فعلی) و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ضروری تشخیص دهند کمیته حفاظت فنی و بهداشت کار با حضور افراد متخصص تشکیل می‌شود.

- براساس ماده ۱۴۷، دولت مکلف است خدمات بهداشتی و درمانی را برای تمامی کارگران و کشاورزان مشمول قانون کار و خانواده آن‌ها فراهم سازد.

- بنا به ماده ۱۴۸، کارفرمایان کارگاه‌های مشمول قانون کار مکلف‌اند براساس قانون تأمین اجتماعی، کارگران واحد خود را بیمه کنند. در غیر این صورت، جرانه متخلفان در ۱۸۳ تعیین

شده است.

- براساس ماده ۱۵۱، در کارگاه‌هایی که برای مدت محدود به منظور انجام کاری معین (راهسازی و...) دور از مناطق مسکونی ایجاد می‌شوند، کارفرمایان موظف‌اند سه وعده‌غذای مناسب و ارزان (صبحانه، نهار و شام) برای کارگران خود فراهم کنند که حداقل یک وعده آن باید غذای گرم باشد. در این قبیل کارگاه‌ها به اقتضای فصل، محل و مدت کار، باید خوابگاه مناسب نیز برای کارگران ایجاد شود.

- ماده ۱۵۴ تمامی کارفرمایان را موظف می‌سازد تا با مشارکت وزارت کار و امور اجتماعی و سازمان تربیت‌بدنی کشور، محل مناسبی را برای فعالیت‌های ورزشی کارگران در رشته‌های مختلف ایجاد کنند.

- بنابه ماده ۱۵۶، تمامی تأسیسات کارگاه مانند فضای غذاخوری، حمام و دستشویی، از نظر بهداشت محیط کار باید متناسب با آیین‌نامه‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی باشند.

- ماده ۱۹۳ تأکید دارد که وزارت کار و امور اجتماعی (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی فعلی) و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در صورت نیاز و به‌منظور تأمین کادر متخصص سرپرستی، در زمینه مسائل ناظر بر روابط انسانی، روابط کار و ایمنی و بهداشت کار سرپرستان تعیین‌شده را آموزش می‌دهند.

استخراج: احمد فتحی، وکیل پایه یک دادگستری

حقوقی برای همه شهروندان ایرانی

نگاهی به پیشینه و ظرفیت‌های منشور حقوق شهروندی در بهبود وضعیت زندگی افراد جامعه

قانون، در آن مورد تأکید قرار گرفته است، با این حال در تاریخ معاصر ایران نمی‌توان جایگاه روشنی برای «حقوق شهروندی» پیدا کرد. پس از پیروزی انقلاب و تصویب قانون اساسی جدید، فصل سوم آن به تعریف و تبیین مبانی «حقوق ملت» از اصل ۱۹ تا ۲۲ پرداخته که در آن با تأکید بر اصالت فرد، بیشتر حقوق اجتماعی و سیاسی افراد مورد توجه قرار گرفته است و بعد از آن نیز اقدام‌هایی برای تعریف و تعیین حقوق شهروندی به‌عمل آمده است، اما می‌توان گفت منشور ارائه‌شده از سوی دولت یازدهم، درواقع نخستین گام مستقل دولت در تأمین نیازهای «حقوق شهروندی» در ایران است که در ۲۲ فصل و ۱۱۵ ماده تدوین و اعلام شده است و شامل تمامی عرصه‌های زندگی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... شهروندان می‌شود. این منشور، با تأکید بر مسئولیت دولت در حفاظت از جان و مال و حقوق و امنیت شهروندان (توسط پلیس، آتش نشانی، امداد در حوادث و بلاهای پیش‌بینی‌نشده، دادگاه و سامانه قضایی و نیروهای مسلح)، تأمین بهداشت و سلامت شهروندان را از ضرورت‌های اساسی اعلام کرده و آن را در سرفصل اصول خود با عنوان «حق حیات، سلامت و کیفیت زندگی» مورد توجه قرار داده است.

این فصل از منشور در ۶ ماده، حق حیات، حق زندگی شایسته و بهره‌مندی از آب بهداشتی، غذای مناسب، ارتقای سلامت، بهداشت محیط، درمان مناسب، دسترسی به دارو، تجهیزات و کالاهای خدمات پزشکی، درمانی و بهداشتی منطبق با معیارهای دانش روز و استانداردهای ملی، حق زنان از سلامت جسمی و روانی در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی در مراحل مختلف زندگی به‌خصوص دوران بارداری، حق کودکان از حوزه سلامت، مراقبت در مقابل بیماری‌های روحی، روانی و جسمانی و خدمات بهداشتی و درمانی، حق توان‌خواهان (شهروندان دارای معلولیت) و سالمندان از امکانات درمانی و توان‌بخشی برای بهبودی و یا توانمند شدن و دسترسی شهروندان به خدمات عمومی نظیر خدمات بهداشتی و فرصت‌های شغلی و آموزشی را از اصول ضروری حقوق شهروندی در کشور اعلام داشته و دولت را مسئول پیگیری و تحقق آن‌ها معرفی کرده است.

علاوه بر موارد یادشده در فصل «حق حیات، سلامت و کیفیت زندگی» این منشور، در فصول دیگری با عناوین «حق رفاه و تأمین اجتماعی» و «حق محیط‌زیست سالم و توسعه پایدار» تدوین و تنظیم شده است، مواردی از حقوق مربوط به خدمات رفاهی و بهداشتی شهروندان بیان و منعکس شده است که در صورت تحقق، می‌تواند شامل تمامی اقشار و گروه‌های اجتماعی شود. البته هرچند سازوکار اجرایی این منشور در ۵ بند نهایی آن بیان و اعلام شده است، اما به نظر می‌رسد تحقق و اجرای آن بدون اصلاح و توسعه نظام حقوقی و پیگیری تصویب لوائح قانونی و همچنین همکاری سایر قوا و نهادهای، تشکل‌ها، اتحادیه‌های صنفی، سازمان‌های مردم‌نهاد و مشارکت مردم میسر و ممکن نباشد. از این رو، لازم است در کنار سازوکارهای اجرایی این منشور، تمهیدهای یادشده نیز انجام پذیرد تا حقوق تعیین و تبیین‌شده، صرفاً در محدوده برنامه باقی نماند.

روزنامه‌نگار پیشکسوت و پژوهشگر مطالعات شهری

یکشنبه ● ۳ بهمن ۱۳۹۵ ● شماره هشتادونه

A T I V E H N O